

lin. Katalogen, s 1–12 är utarbetad av S, delvis efter de kataloger som gjordes i samband med att S:s samling tidigare var utställd på Lunds universitets konstmuseum 1927 samt i Kungl. Akademien för de fria konsterna 1929. Katalogen publicerades även i en längre version med avbildningar av samtliga tavlor: Karlstad ... 1941, vii, 12 s, [48] pl-s, Tillägg (=1 löst bl.) – Bilder utvisande detaljlikheter mellan Den botfärdiga Magdalena och några erkända verk av Correggio. [Omslag.] Sthlm 1942. (Norstedt). [9] pl-s, ill. [Med en kort text av S på omslaget. Se vidare Upplysningar och bilder ... (1943).] – Alexander Roslin. Några porträtt av hans hustru. Sthlm 1943–48. (Norstedt). [I]–II. (14, [1] s, [16] pl-s, ill + 19 s, [16] pl-s, [1] löst pl-bl i färg, ill). [Den första delen av skriften saknar titelblad.] – Upplysningar och bilder bidragande till att attribuera ”Den botfärdiga Magdalena” som utställts i Värmlands museum 1941–42 under nr 14 i katalogen. [Omslag.] Sthlm 1943. (Norstedt). 7 s, [8] pl-s, ill. – Peter Paul Rubens. Hans skildringar av sagan om de små tvillingbarnen Romulus och Remus. Sthlm 1950. (Norstedt). 22 s, [20] pl-s, ill.

Tryckta arbeten (bidrag): Bidrag som nämns i eler har använts som källor till biografitexten ovan: Bostadsfrågan (NDA 26 maj 1920). – En sommarstads födelse. I–III (Vaxholms Tidning 20 okt–17 nov 1950). – Minnen från 1880-talet. I–III (Ibid 23 feb–30 mars 1951). – Minnen från 1890-talet. I–VII (Ibid 19 juni–24 aug 1951). – Minnen från 1900-talet. I–XI (Ibid 7 sep–23 nov 1951). – Återblick på 1870-talet. I–III (Ibid 6 apr–4 maj 1951). – Återblick på 1880-talet. I–III (Vaxholms Tidning 11–25 maj 1951). – S:s övriga bidrag har ej efterforskats.

Källor o litt: Bouppteckn 1952:441 (Birger S), Södra Roslags domsaga, SSA samt 1912:35 (Frans S), Alingsås rådhusrätt och magistrat, GLA.

F d advokaten B S:s samling: äldre mästareshistorier (1929); Gemälde des 15. bis 18. Jahrhunderts ... Einzelne Werke aus verschiedenen Besitz (1930); H Gillingstam, Den skånsk-norrländska släkten Svenonius (1966); H Gullberg, Justitiematrikel 1920 (1920); L Gustafsson, Järfällaboken (1957); I Johansson, Stor-Stockholms bebyggelsehistoria (1991); B Kihlberg, Hyresvillorna i Gröndal (1985); R Källman o A-S Nygren, Järfälla kulturhistoriska miljöer (1991); G Källström, C Richette o J Silvander, Gröndal och Aspudden: ”ett mönstersamhälle utanför stadens hank och stör” (1993); LU:s årsberättelse 1944–1945 (1945); G Nordensvan, Sveriges allmänna konstförening 1832–1932 (1932); M Odelberg, Resarön: bondebygd, sommarparadis, förort (1987); A-K Pihl Atmer, Sommarnöjet i skärgården (1987); SFL, 2, 1941–1950 (1953); Skarpö: ön, husen och historien, ed L Lundquist (2011); S Solders, Gamla porfyverket (Ålvdalens sockens historia, 2, 1939); Svenska släktkalendern (1962); Sveriges kyrkor, Uppland,

6 (1958); Trafiken: meddelanden från Stockholms trafikklubb 1935, nr 1 (1935); P Wästberg, Sommaröarna (1973); Väv, Svealand (1947); Äldre mästareshistorier: tavlor tillhöriga f d advokaten B S (1927); Äldre mästareshistorier: [i B S:s ägo] (1941). – Art:ar om S i NDA 2 maj 1940 o Vaxholms tidn 29 april 1950. – Muntl meddel:en från Micael Ernstell, Stockholm, Sven Oldfelt o Johan Silverfred, Vaxholm samt Fredrik Tersmeden, Lund.

Leif Gidlöf

Svensén (före omkr 1847 *Svensson*), **Carl Johan**, f 26 okt 1823 i Ålem, Kalm, d 28 sept 1883 i Tveta, ibid. Föräldrar: bonden Sven Peter Olsson o Cajsa Lena Carlsdotter. Elev vid Skytteanska skolan, Ålem, lantmäterielev, bitr hos kronolänsman, lantbrukare omkr 47, led av bondeståndet vid riksdagarna 59–60, 62–63 o 65–66, suppl i Kalmar läns landsting 64, led av Kalmar läns norra landsting 65–76, av AK 67–69 (led av statsutsk 67 o tillf utsk 68–69) o 76–83 (led av särsk utsk 77–78, lagutsk 79 o KU 80–83).

G 2 dec 1846 i Tveta m Karolina Sofia Jonsdotter, f 27 juni 1826 där, d 7 juli 1910 där, dotter till bonden o riksdagsmannen Jonas Peter Danielsson o Cajsa Petersdotter.

S var i allt väsentligt självlärd. Fadern ogillade att han läste böcker och gick endast motvilligt med på prästens inrådan att låta honom börja skolan i Ålem. Några högre studier var aldrig aktuella. S, som i unga år avsåg att bli sjöman, arbetade då han ännu bodde kvar i Ålem ett tag som biträde till häradets kronolänsman. Tjänstgöringen där gav honom nyttiga insikter i juridiken och samhället som han tog med sig i sitt framtida värv som riksdagsman och som lantbrukare. Han tog också till sig rådet från sin chef att byta efternamn.

Genom giftermålet 1846 kom S i besittning av ett hemman i Lilla Sinnerstad, Tveta socken. Där gjorde han sig snart känd som pionjär inom jordbruket. S, som var vän med agronomen Johan Petter Arrhenius (bd 2), blev först i bygden med att ha hästar som dragare liksom att använda plogar av järn och andra moderna redskap. Han prövade nya gödslingsmetoder, odlade

CARL JOHAN SVENSÉN
KB

rovor och morötter till foder, anlade diken och lät spränga bort och gräva ner stenblocken på åkrarna. S blev även känd för att ge sina ståndsbroder goda råd i olika ärenden: bönder kom nerifrån Kalmарtrakten och ända från Värnamo i inlandet för att konsultera honom.

Det växande förtroendet för S på hans nya hemort ledde till politiska uppdrag, något som föll sig desto naturligare som svärfadern redan var mycket betrodd på orten och hade hunnit vara traktens representant i bondeståndet i två omgångar när S 1859 kom in i riksdagen för Aspelands och Handbörds härader. Där kom S att inta en tydligt liberal hållning och låta tala om sig som en förkämpe för kvinnornas medborgerliga rättigheter. Efter representationsreformens genomförande valdes S in som ledamot i andra kammaren, där han inledningsvis tillhörde det regeringstroga ministeriella partiet men 1868 var med om att bilda det kortlivade nyliberala partiet.

Initiativet väckte ont blod. S utslöts ur lagutskottet och i valet 1869 misslyckades han med att bli omvald. Det har förklarats

med att han aktivt motarbetades av lantmannapartiet och då särskilt av Emil Key (bd 21) som representerade den angränsande valkretsen Södra Tjust. De personliga motsättningarna var dock inte större än att S och Key längre fram kunde samarbeta vid tillkomsten av Norra Kalmar läns folkhögskola i Frödinge (senare Gamleby), och inte heller ideologiskt var de större än att S 1876 kunde återvända till andra kammaren som representant för lantmannapartiet. Inom kort intog han en bemärkt ställning inom partiet och satt kvar i riksdagen fram till sin död.

S tillhörde en generation av bonderiksdagsmän som kom att inta framskjutna positioner i andra kammaren. De var delade i två falanger, en konservativ och en liberal. S:s tillhörighet till den senare märktes under 1862–63 års riksdag genom att S då tillhörde frihandelsvännerna till skillnad från de tullförespråkare som sedermera kom att bilda lantmannapartiet.

Som riksdagsman lade S fram sammanlagt 36 motioner. Flera av dem hade liberal karaktär och tog upp frågor som upphävande av teatercensuren och undervisningsväsendets sekularisering. Därutöver tog han strid för rusthållarnas rättigheter vid reformeringen av grundskatterna (1868) och jordägarnas rättigheter i samband med diskussionerna rörande skogslagstiftningen (1878) och dikningslagstiftningen (1879). I flera fall verkade S även för sin hembygd och den nya staden Oskarshamn, för vars stadsprivilegier svärfadern tidigare verkat. S:s motioner gällde bl a anslag till läroverksbygget där samt tillkomsten av en järnväg mellan Nässjö och Oskarshamn.

Framför allt blev S känd för att vilja höja kvinnornas sociala ställning, vilket kom till uttryck i flera riksdagsmotioner. Redan 1859 väckte han frågan om kvinnors tillträde till lägre befattningar vid post- och telegrafverken samt inom kyrkan och skolan. Utan att låta sig bekommas av att man gjorde narr av hans "egendomliga uppfattning" återkom "denne kvinnans nye ridhare i vadmalskläder" (Ellen Fries) i frågan 1862, och vid 1865 års riksdag förde han fram ett förslag som gav kvinnorna rätt att avlägga akademiska examina. Förslaget fick många mothugg. En uttalad motstån-

dare till S:s motion var professorn i filosofi vid Uppsala universitet Sigurd Ribbing (bd 30), som menade att kvinnor inte ägde förutsättningar för sant vetenskapliga studier. Motståndet nöttes dock efter hand ner och den nya tvåkammarriksdagen gav kvinnorna rätt att avlägga studentexamen (1870) och en rad akademiska examina (1873).

Vid riksdagarna 1868 och 1869 kom S att engagera sig i frågan om kvinnans rätt att själv bestämma vem hon skulle gifta sig med (giftomannarätten), och även denna gång kom S:s förslag att bli verklighet (1872). Därefter skulle det dröja till 1877 innan han åter motionerade i kvinnofrågan och då om gifta kvinnors äganderätt. Att S:s engagemang för kvinnornas rättigheter hade sin grund i en övertygelse om människors lika värde framgår tydligt av hans skrift *Om kvinnans medborgerliga rättigheter* (1866). Med anledning av sin motion under 1862–63 års riksdag kom S också i kontakt med Fredrika Bremer (bd 6) som lovordade hans motion.

Vid sidan om sina riksdagsuppdrag var S också mångårig ledamot av Kalmar läns norra landsting. S började sitt ledamotskap inopportunt med att två år i rad ifrågasätta det kloka i att bilda detta nya landsting. Utan framgång yrkade han på att i den händelse den nya länsindelningen vidmakthölls Aspelands härad skulle få tillhöra Kalmar läns södra landsting. S var även ledamot för styrelserna i Oskarshamns enskilda banks avdelningskontor i Målilla respektive Aspelands sparbank, som han var en av grundarna av. Därtill var S inblandad i bildandet av Södra Kalmar läns hushållningssällskap 1859. Sitt nit för folkbildningen i den nära hembygden visade han genom att ordna ett sockenbibliotek i Tveta. S beskrevs i sin samtid som en varmhjärtad och entusiastisk person som inte lät sin reformvilja hejdas av praktiska svårigheter.

Son till S var *Reinhold Emil Ludvig S* (1850–1921). Emil S drabbades i späd ålder av en sjukdom som utmynnade i en för resten av levnaden mycket svag syn, vilket inte hindrade att han utvecklade en outtröttlig läslust. Början togs med att han helt på egen hand stavade sig igenom Åkerbloms bibliska historia. Efter självstudier blev S 1874 student som privatist och fortsatte

därefter med högre studier i särskilt historia och statskunskap vid Uppsala universitet, där han blev fil kand 1883. God hjälp för att klara studierna trots sitt handikapp hade han i ett närmast osvikligt minne. S ägde också en ovanlig förmåga för huvudräkning, som när han fick följa med till Stockholm för läkarvård tidigt gjorde honom till en attraktion bland faderns riksdagskolleger. ”Svenséns blinde pojk” togs också i anspråk vid prästvalen på hemorten, vilka avgjordes efter hemmantal och kunde kräva komplicerade additioner med bråktal. Han satt då och lyssnade till röstandet och kunde så snart valet avslutats ge besked om röstetalen för samtliga på förslag uppförda.

Redan under universitetsstudierna började S att skriva för tidningarna. Dels skedde det på hemmaplan i Oskarshamnsposten, där sedan tidigare faderns brev från riksdagen utgjorde ett stående inlägg, dels i Uppsalabladet *Fyris* och i Klas Pontus Arnoldsons (bd 2) stockholmsbaserade *Tiden*. I den senare tidningen var S fast medarbetare fram till våren 1885 då Hjalmar Branting (bd 6) tog över ledningen och drev den i för S alltför socialistisk riktning.

S, som under studietiden varit en av stiftarna av den radikala föreningen *Verdandi* och inledningsvis suttit i dess styrelse, kom längre fram att vandra högerut. Som fast medarbetare vid *Aftonbladet* från 1890 och fram till sin pensionering 1920 följde han i sina krönikor och ledare dess rörelse ”ut på konservatismens yttersta flygel”, utan att själv uppfatta något brott ”med de liberala idéer för vilka han kämpat i sin ungdom” (nekr i DN). Inte minst var S:s omorientering högerut tydlig i synen på försvaret och på Ryssland.

I grunden hade S annars samma politiska värderingar som fadern. Liksom denne kämpade han för att höja kvinnornas sociala ställning och likaså var han trogen lantmannapartiet så länge detta existerade. Emellanåt hjälpte han dess riksdagsmän att författa motioner. Sympatierna för lantmannapartiet grundade sig ytterst i en stark känsla för ”den svenska bondestammen” som närts av uppväxten i Tveta, men även i en hög uppskattning av Carl Ifvarsson (bd 19), som fadern haft ett nära sammar-

bete med. S:s politiska intresse tog sig även uttryck i att han 1902–03 ingick i kommittén för proportionellt valsätt till andra kammaren.

S:s stora insats var som folkbildare. Med hjälp av lektriser och sekreterare lyckades han ge ut en stor mängd populärt hållna arbeten i skiftande ämnen, främst inom områdena geografi och historia. Mycket lästa och uppskattade i samtiden var S:s *Jorden och människan* (1:a uppl 1884–87), *Geografiska eröfringar* (1908), *Svenska historien för svenska folket* (5 bd, 1915–25) liksom den tillsammans med Johan Bergman (bd 3) skrivna *Världshistorien berättad för folket* (1:a uppl i 7 bd, 1901–07). Såväl S:s språkliga behandling som hans idérikedom ansågs ovanlig.

Böckerna växte fram under diktering på eftermiddagarna efter det att dagens arbete för tidningen var klart. På helgerna var S ute på föredragsturnéer, som en eller ett par gånger om året utsträcktes till att pågå i någon månads tid. Som talare var S mycket eftertraktad. Han var ”föreläsaren framför andra”, som fick inbjudningar från folkhögskolor i hela landet. Sällan eller aldrig gjorde han sina åhörare besvikna. Efter att ha trevat sig fram till talarstolen fängslade den halvblinde S publiken genom ett livfullt framställningssätt som växlade observat mellan fakta och roande anekdoter. Humorn uteslöt inte ”djup blick på gångna tiders företeelser och på dagens aktuella frågor” (nekr i Aftonbladet).

S blev 1918 filosofie hedersdoktor vid Lunds universitet och hyllades vid sin bortgång 1921 som ”en ojämförlig agitator för vetandet” (nekr i SvD).

Handl:ar efter S (1 vol: brev, motioner från 1868 års riksdag m m) i Ridderstadska arkivet, VaLA.

Tryckta arbeten (egna verk): Om kvinnans medborgerliga rättigheter. Sthlm: S Flodin, 1866. 63 s. 12:o. [I skriften återges S:s riksdagsmotioner i rättighetsfrågan 1859, 1862 och 1865 samt utskottsbehandlingen av dem. Ny tr 1867.]

Källor o litt: F Bremer, Brev, 4 (1920); [E Fries], C J S, af E F (Tidskrift för hemmet 1884); M Hofrén, Kalmartinget (1963); P Hultqvist, Försvar och skatter: studier i svensk riksdagspolitik från representationsreformen till kompromissen 1873 (1955);

Landstingsbygd: Kalmar läns norra landstings minnesskrift 1862–1962, ed H Stale (1962); T Nilsson, Elitens svängrum: första kammaren, staten och moderniseringen 1867–1886 (1994); R Svensén, Händelser och hågkomster från det gamla Aspeländ i Emådalen (1972); Svensk bondepolitik, ed E Thermanius (1931); A Sörensen, Det svenska folkundervisningsväsendet 1860–1900 (Svenska folkskolans historia, 3, 1942); E Thermanius, Lantmannapartiet (1928); Tvåkammarriksdagen 1867–1970, 2 (1985); H L Victorin, C J S (Idun: praktisk veckotidning för kvinnan och hemmet, 1892, nr 4); Ålems socken: historia och beskrivning, ed M Hofrén (1949). – *Emil S:* G Aldén, Sociala livsverk: E S (Social tidskrift, 1907); E S (H8D 16 okt 1910); E S, De första frukterna på kunskapens träd (Hågkomster och livsinttryck, 1, 1921); R Svensén, a a. – Nekr över S i Aftonbladet 30 maj, DN o SvD 31 maj 1921.

Esbjörn Larsson

med bidrag av *Jakob Christensson* (Emil S)

Svensk, Eva Agneta Helen, f 27 aug 1952 i Ål, Dal, d 14 juni 2003 i Stenbrohult, Kron. Föräldrar: sågverksarbetaren Erik Gotthard S o Maj Agnes Desideria Lundkvist. Studentex vid Hagaskolan i Borlänge 11 juni 71, studier i vävteknik vid Sätergläntan, Insjön, Dal, 73, genomgick yrkeskurs i vävning i Leksand 73–74, textilkonstnär vid Hildale Ranch, Kanada, 74–75, anställd vid Stockholms läns hemslöjd 76, vid Blekinge läns hemslöjd, mönsterritare o designer vid Jobs handtryck 79, specialelev på Textilinstitutet i Borås 79–80, mönsterritare för Ljungbergs textilttryck från 82, elev vid den högre hemslöjdsutbildn vid Handarbetets vänner, Stockholm, ht 86–vt 88, frilansande designer för Ikea från 87, grundade Agneta Svensk design 87, konstnärlig rådgivare för landstinget Kronoberg (lasarettet i Växjö) 94, formgivare för Skruf's glasbruk 96.

G 23 okt 1992 i Stenbrohult, m konstnären Nils Kenneth Johansson, f 8 juni 1946 i Växjö, son till bilreparatören Nils Erik Lennart J o bagaren Astrid Matilda Kristina Hall.

Agneta S hade sina rötter i Dalbygdens hemslöjd men vävde in hela världen i sitt arbete. Orientens mönster och antikens myter, peruansk fjäderkonst och japansk bambu flätades in i hennes mattor och tex-